

kan her være naturlig å henvise til den relativt brede plass som religions sosiologi og religions psykologi har i de teologiske fagmiljøene, kanskje særlig i Norge, og til den relevante produksjonen til Jan-Olav Henriksen, som forfatterne ikke ser ut til å kjenne til (?).

En annen utfordring knyttet til bokens bidrag til å se kompleksiteten i nåtidige samtaler om tro, kan synes å ligge i den intrikate begrepsbruken forfatterne har valgt for å framstille bokens hovedtese: Multiplisiteten, eller «mangefoldetheden» som blant annet foretrekkes i bokens tittel. Vi oppfatter altså at kompleksitet eller gjerne multiplisitet/mangefoldethet er et

godt fokusert tema hos mange forskere, og vi strever med å forstå forfatternes argumenter for at nettopp begrepene multiplicity/mangefoldethet tilfører noe nytt og eget til denne analysen, slik de f.eks. hevder på s. 14 – 15. Det er ikke sikkert at forfatternes anstrengelser for å fylle disse begrepene med et særegent innhold gjør feltet mer håndgripelig. Det vi oppfatter som deres poenger er jo uansett meget viktige og bør etter vår oppfatning framføres med stor tyngde.

Anmeldelsen har tidligere vært trykket i *Præsteforeningens Blad* nr. 7 og 8 2021.

Odin Lysaker og Terje Emil Fredwall (red.)

Verdier i konflikt: Etikk i et mangfoldig samfunn

Cappelen Damm. Oslo, 2020 [Åpen tilgang]

Anmeldt av Asle Eikrem
Asle.Eikrem@mf.no

Hvordan bør vi som individer navigere oss konstruktivt gjennom verdikonflikter i det sivile og politiske liv? Det er dette spørsmålet den foreliggende antologien forsøker å belyse gjennom flerfaglig refleksjon. Det er mye som hadde vært interessant å diskutere i tilknytning til de ulike bidragene, men innenfor rammene av en kort tekst som denne vil ikke det være mulig. Jeg vil, i hovedsak, begrense meg til å oppsummere innholdet i de ulike artiklene, samt gi en generell vurdering av boken *som antologi*. Noen steder klarer jeg imidlertid ikke å

holde meg, men begrenser meg likevel til å formulere et utvalg kritiske kommentarer eller spørsmål til enkelte sider ved noen av bidragene.

En av bokens redaktører, Odin Lysaker, tar oss, i bokens første artikkel, inn i et følelsesladet felt når han reflekterer over hvordan relasjonen mellom offer og overgriper i rammen av Utøya-terroren kan utspille seg offentlig i spenning mellom konfrontasjon (hat) og muligheten for tilgivelse. Hvordan skal man balansere ytringsfrihet og forbudet mot

hatefulle ytringer? Finnes det offentlige sammenhenger i et demokrati der hat legitimt kan møtes med hat, slik som i tilfellet Breivik? I så fall, hvordan bør vi forstå det legitime hatspråkets grammatikk, og skille det fra det illegitime hatet? Lysaker behandler stoffet ømtålig og tankevekkende.

I sitt bidrag tar Kjetil Fretheim opp igjen den klassiske diskusjonen rundt kirkens rolle som sivil aktør i en politisk offentlighet med særlig fokus på hvordan kirkelig ansatte forstår og praktiserer sitt politiske engasjement. Han argumenterer for at kirken bør være samfunnsengasjert uten å forenkle komplekse politiske problemer, og avstå fra å proklamere entydige svar. Fremstillingen er sveipende, og kunne kanskje med fordel gått litt mer i dybden på hovedeksemplet knyttet til flyktningspolitikk for å illustrere nettopp den kompleksiteten han understreker i artikkelen.

Jan-Olav Henriksen argumenterer for at en pragmatisk (dydsetisk) tilnærming til religion kan hjelpe mennesker å finne sammen på tvers av religiøse forskjeller. Han mener dette kan skje ved å erfare seg selv som knyttet sammen med andre i det å møte problemer med menneskelighet. Et sentralt anliggende for Henriksen er at god religion, slik den faktisk praktiseres, er en åpen og dynamisk kulturell konstruksjon som engasjerer seg både kritisk og selvkritisk i møte med andre religioner, livssyn og meningsleverandører.

Sammen med den andre av bokens redaktører, Terje Emil Fredwall, analyserer Inger Beate Larsen hvordan fellesskapsopplevelse og verdikonflikter utspiller seg mellom sykepleiere og fengselsbetjenter i høysikkerhetsfengsler i Norge. Artikkelen gir først og fremst et interessant innblikk i sykepleiernes profesjonsforståelse i den aktuelle konteksten, og for dere

opplevelse av relasjonene til innsatte og kriminalomsorgens representanter. Funnene peker i stor grad i retning av et velfungerende samarbeid, og det kommer derfor noe bardust på denne leseren at uenighetsfellesskap fremheves som et begrep som kan hjelpe oss til å forstå arbeidsbetingelsene for sykepleierne i studien. Bare 1 av 16 informanter satte tydelig ord på dette, og da var det i liten grad de organisatoriske betingelsene som var problemet.

I sine respektive bidrag reflekterer Inger Marie Lid og Solveig Botnen Eide over hvordan omsorg, overfor henholdsvis kognitivt funksjonsnedsatte og barn, kan komme til uttrykk både som paternalistisk kontroll og å legge til rette for selvbestemmelse. For Lids vedkommende er det da særlig spørsmålet om hvorvidt mennesker tilhørende slike grupper skal ha rett til å ta valg med negative konsekvenser for seg selv, og hvor grensen for en slik rett går. Lid presenterer et overbevisende profesjonsetisk argument for at norske omsorgsinstitusjoner har betydelig forbedringspotensial med tanke på å balansere disse hensynene på en god måte. Eide, på sin side, diskuterer hvem som har definisjonsretten på «barns beste». Hun avstår fra å formulere en universell normativ regel, og mener det er situasjonsbetingede forhold som vil være avgjørende for hvordan ulike tolkninger vektlegges. Utfordringen for en slik tilrettelegging, slik denne anmelderen ser det, blir, som for enhver situasjonsorientert etikk, å unngå at barnevernet kan begrunne enhver tolkning med at situasjonen krevde det.

Muligheten og begrensningene i menneskers autonomi er også tema for Paul Leer Salvesens artikkel, hvor han diskuterer grenseoppgangen mellom juss

og etikk i forbindelse med forbudet mot polygame ekteskap. Salvesen belyser ulike tankevekkende sider ved saken, og konkluderer for egen del med at polygami i den virkelige verden ikke er forenlig med likestilling mellom kjønnene. Hvordan dette forholder seg til den juridiske «retten til å ta valg med negative konsekvenser for seg selv» er imidlertid uklart. Hvorfor skal man ikke kunne velge å leve i en patriarkalsk samlivsform? Det kan være umoralsk, men bør det være ulovlig så lenge det er formell likestilling i Norge? Det spørsmålet fremstår som noe uavklart i Salvesens drøfting.

I sitt fine korte essay tar Hans Herlof Grelland opp spørsmålet om selvbestemmelse. Han analyserer det positive og negative potensialet i den indre konflikten som utspiller seg i spenningen mellom subjektivt opplevd frihet og selvbevissthet på den ene side og, på den annen side, det selvbildet som formes i relasjon til omkringliggende kultur.

Filosofen Håvard Løkke tar utgangspunkt i den forsuring av det offentlige debattklima han mener har funnet sted i mange liberale demokratier de senere år. Han tar til orde for en rehabilitering av dyder knyttet til offentlig oppførsel lansert i av de gamle greske filosofene, hvor denne er mer betinget av egen integritet enn hvordan andre oppfører seg. Det handler ikke da simpelthen om å lyve, svindle, eller «bullshitte» på en høflig måte, men at måten man opptrer i offentligheten på er et uttrykk for hvem man vil være.

Grete Netland har latt seg inspirere av den politiske filosofen John Rawls' prosedurale rasjonalitetsforståelse knyttet til bruken av et såkalt «vitethets slør» som modell for løsning av et utvalg konkrete verdikonflikter: prinsipper for behandling av mindreårige asylsøkere, prinsipper for arbeid med oppdragervold i barnevernet, og prinsipper for norsk energipolitikk. Netlands refleksjoner er befriende praksisnære og derfor lette å operasjonalisere. Hvorvidt Rawls sin modell gir oss en universell konfliktløsningsmodell diskuteres ikke eksplisitt, men mellom linjene kan man lese seg til at det nok ikke er tilfellet. At den lar seg operasjonalisere på fruktbart vis utover de casene som presenteres er likevel innlysende.

I et filosofisk etterskrift serverer Arne Johan Vetlesen strøtanker knyttet til hvordan åpenhet og toleranse har blitt så kraftig utfordret etter de senere års terrorangrep rundt om i verden, og hvordan det har blitt skapt et debattklima som vanskeliggjør respektfulle diskusjoner rundt verdier og verdikonflikter.

Boken inneholder et knippe artikler som samlet sett både gir en bred innfallsvinkel til verdikonflikter, uten at den blir for sprikende. Jeg synes derfor den fungerer godt som inngangsport for lesere som ønsker å orientere seg flerfaglig i møte med verdikonflikter. Det er nok ikke alle bidragene som er like akademisk raffinerte, men de kan likevel være nyttige som ansatser til videre refleksjon.